

Твори, що використані у підручнику, за розміром невеликі, але у них закладена мудрість, що накопичена народом віками. Під час вивчення теми, ознайомленні з новим поняттям автор спочатку подає оповідання, а у кінці – прислів'я, приказку чи загадку, що лаконічно завершує головну думку твору. Це сприяє усвідомленню та закріпленню нового матеріалу, стимулює патріотичні почуття учнів.

Офіційний, зовнішньо-примусовий патріотизм далеко не завжди пробуджує і культивує у дитячій душі високе почуття любові до Батьківщини, нерідко навіть шкодить йому. А тим часом досвідчений і тактовний вихователь може дійсно виплекати його, для цього він сам повинен бути щирим патріотом і уміти передати дітям своє відчуття роду, народу, Вітчизни. До такого висновку спонукає нас читанка "Рідна школа" С. Черкасенка.

Висновки... Отже, українська народна словесність накреслює перевірені віками шляхи пізнання духовного багатства рідного народу і виступає чинником, що формує патріотичні почуття.

Всебічне і глибоке творче використання здобутків національного виховання і педагогіки минулого створює той ґрунт, який також допомагає досягти успіхів у вихованні українця-патріота.

Свідома громадсько-просвітницька діяльність Спиридона Черкасенка мала позитивні наслідки. У його підручнику "Рідна школа" вдало використано засоби української народної словесності, а саме:

- а) казки,
- б) загадки,
- в) приказки,
- г) прислів'я.

Вони виховують любов до Батьківщини, рідної мови, повагу до батьків, шанобливе ставлення до традицій свого народу, гідність, які безумовно формують патріотичні почуття у молодших школярів.

Література

1. Основи національного виховання: Концептуальні Положення / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчик та ін.; За заг. Ред. В. Г. Кузя та ін. – К.: Інформ.-вид. центр "Київ", 1993. – (Ч.1). – 152 с.
2. Питання виховного потенціалу фольклору у процесі становлення національного шкільництва на сторінках журналу "Світло"// Гумань: Зб. наукових праць / Ред. кол.: Н. П. Сивачук, Г. М. Палалка, В. В. Радул і ін. – Умань, видавництво АЛМІ, 2007. – Вип.1. – С.98-103.
3. Сивачук Н. Лірики Уманщини. – К.: Деміур, 2005. – 96 с.
4. Сивачук Н. Український дитячий фольклор: Підручник. – К.: Деміур, 2003. – 288 с.
5. Сірополко Степан. Історія освіти в Україні. – Київ: Наукова думка, 2001. – 912 с.
6. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Навч. посібник. – К.: А. П. Н., 2003. – 68 с.
7. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 2: Навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 552 с.
8. Черкасенко Спиридон. Рідна школа. Читанка перша. – Київ: Українська школа, 1917. – 97 с.

Анотація

У статті розглядається проблема формування патріотизму молодших школярів засобами фольклору. Аналізуються твори української народної словесності у читанці "Рідна школа" та висвітлюється громадсько-просвітницька діяльність Спиридона Черкасенка.

Анотація

В статье рассматривается проблема формирования патриотизма школьников младших классов средствами фольклора. Анализируются произведения украинской народной словесности в книге для чтения "Родная школа" и раскрывается общественно-просветительская деятельность Спиридона Черкасенко.

Подано до редакції 16.10.2008 р.

Рекомендовано до друку канд. пед. наук, проф. Сивачук Н.П.

□ 2008

Левочко М.Т.

НАСТУПНІСТЬ У ВИЗНАННІ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ, ВЧЕНИХ ЗВАНЬ ТА ІСТОРІЯ ЇХ СТАНОВЛЕННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В системі освіти і науки існують: наукові ступені – доктор наук, кандидат наук та вчені звання – професор, доцент, старший науковий співробітник.

Наукові ступені присуджуються, а вчені звання присвоюються спеціалістам з вищою освітою, визначають їх кваліфікацію, досягнення в розвитку науки, техніки і культури, в підготовці кадрів вищої кваліфікації.

Основним документом, що визначає правила присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань, є Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 644 від 28.06.97 р. (з наступними змінами).

Формулювання цілей статті... Мета цієї статті – на підставі аналізу наукової літератури розкрити функціональний зміст наступності у визнанні наукових ступенів, звань та історію їх становлення.

Виклад основного матеріалу дослідження... Науковий ступінь присуджується особам, які мають вищу освіту, глибокі фахові знання та значні досягнення в певній галузі науки, у педагогічній діяльності на основі прилюдного захисту дисертації. В Україні існують наступні наукові ступені

- доктор наук;
- кандидат наук.

Наукові ступені доктора та кандидата наук присуджують спеціалізовані вчені ради на підставі прилюдного захисту дисертацій.

Здобувач наукового ступеня кандидата наук до захисту дисертації повинен скласти кандидатські іспити (як правило, це філософія, іноземна мова, спеціальність). Якщо, здобувач наукового ступеня кандидата наук не має повної вищої освіти в галузі науки, за профілем якої підготовлено дисертацію, то він складає додатковий кандидатський іспит з загальнонаукової дисципліни даної галузі науки. Перед захистом докторської дисертації складання будь-яких іспитів не передбачається.

Спеціалізовані вчені ради перед процедурою захисту (як правило, приблизно за 2 місяці до захисту) призначають для експертизи дисертації офіційних опонентів з числа компетентних вчених зі спеціальності, за якою подано дисертацію.

Для кандидатської дисертації призначаються два опоненти (один з них обов'язково доктор наук), для докторської дисертації – три опоненти (всі доктори наук у визначеній галузі знань).

Прилюдний захист дисертації відбувається на засіданні спеціалізованої вченої ради. Засідання вченої ради вважається правомочним, якщо в його проведенні взяли участь щонайменше дві третини її складу, а також за умови обов'язкової участі щонайменше чотирьох докторів наук з кожної спеціальності, за якою відбувається захист докторської дисертації, і щонайменше трьох докторів наук зі спеціальності, за якою відбувається захист кандидатської дисертації. Рішення спеціалізованої вченої ради щодо присудження наукового ступеня вважається позитивним, якщо за нього проголосували щонайменше три чверті членів ради, які брали участь у засіданні.

Остаточне рішення про присудження наукових ступенів приймає Вища Атестаційна комісія (ВАК) України після проведення експертизи дисертаційних робіт, розгляду атестаційних справ здобувачів.

Підтвердженням присудження наукового ступеня є диплом кандидата або доктора наук, який видається на підставі рішень спеціалізованих вчених рад та атестаційного висновку Президії ВАК України.

Середній вік здобувачів, які захистили кандидатську дисертацію – 36 років, а докторську – 49. Таким чином, дистанція між захистами кандидатської та докторської дисертації складає приблизно 13 років. І така статистика зберігається практично у всіх галузях науки. "Чемпіонами" за швидкістю підготовки докторських дисертацій можна назвати здобувачів медичних наук: різниця в середньому віці здобувачів, що захистили кандидатську та докторську дисертації, у них складає 10,6 р. Значно повільніше готують докторські дисертації з архітектури. Вказана різниця для них складає 18,5 р., математики та фізики пишуть докторські дисертації – 14 років, хіміки – 16,3 р., економісти – 12, педагоги – 11,2 р., представники технічних наук – 14,6 р.

Сьогодні в Україні готують та атестують кандидатів і докторів економічних наук декілька десятків академічних, галузевих та освітніх закладів; працюють понад 70 спеціалізованих вчених рад, 40 з яких є докторськими. Україна, крім забезпечення власних потреб, готує кандидатів і докторів економічних наук для країн Європи, Азії, Еміратів, Африки та Америки.

Кандидат наук – це науковий ступінь, що присуджують особам, які мають вищу освіту, глибокі фахові знання і значні досягнення в певній галузі науки, у педагогічній діяльності.

Вчений ступінь кандидата наук був введений в Росії в 1803 р. указом імператора. В 1819 р. було затверджено "Положение о производстве в ученые степени" – перший офіційний документ, який регламентував порядок присудження наукових ступенів, в т.ч. і кандидата наук. В 1837 р. та 1864 р. були затверджені відповідно "Положение об испытаниях на ученые степени" та "Положение об испытаниях на звание действительного студента и на ученые степени", які передбачали порядок складання іспитів та написання дисертацій на здобуття наукових ступенів. Для присудження ступеня кандидата наук необхідно було завершити повний університетський курс з середнім балом 4,5 при п'ятибальній шкалі оцінок і надати рукопис кандидатської дисертації, яка рецензувалася одним із професорів відповідної кафедри, після цього під керівництвом декана проводився колоквіум, факультет приймав рішення, яке затверджувалося радою університету.

У 1884 р. статутом університету ступінь кандидата наук було скасовано; з цього часу в Росії існували два вчених ступені: магістра і доктора наук, які проіснували до революції 1917 р. (декретом Рад наркомун РСФСР 1918 р. вчені ступені в Росії були взагалі ліквідовані). Знову ступінь кандидата наук з'являється вже в СРСР у 1934 р. (постановою Раднаркомун СРСР "Об ученых степенях и званиях" були встановлені два вчені ступені – кандидата і доктора наук).

В квітні 1934 р. було затверджено перший склад Вищої атестаційної комісії при президіумі Всесоюзного комітету з вищої технічної школи, першим головою ВАК став академік Г.М.Крижанівський.

В 1944 р. в Державній бібліотеці СРСР ім. В.І.Леніна створено дисертаційний фонд, в який надходять всі докторські і кандидатські дисертації.

В 1991 р. при Міністерстві науки, вищої школи і технічної політики Російської Федерації створено Вищу атестаційну комісію (у функції якої входить присудження ступенів кандидата і доктора наук), яку в 1993 р. перетворено у Вищий атестаційний комітет Російської Федерації.

Отже, ступінь кандидата наук існував у Росії з 1803 по 1884 рр. Та в СРСР з 1934 р. всі кандидатські дисертації науковців всіх союзних республік (в т.ч. УРСР) проходили експертизу в Москві. Після розпаду СРСР (1991 р.) багато пострадянських держав залишили таку систему підготовки наукових кадрів, яка існувала в Союзі. (Ряд держав перейшли на західний варіант, при якому існують наукові ступені бакалавра, магістра, доктора наук, а ступінь кандидата наук відсутній).

В Україні в 1992(3) р. створено Вищу атестаційну комісію (на зразок ВАК СРСР). Сьогодні в Україні присуджуються наукові ступені доктора і кандидата наук відповідно до "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 644 від 28.06.1997 р.

Перші документи, де згадується титул доктора, датуються 1151 роком. Цим титулом *Доктор наук* називали викладачів університетів, але надавати його могла лише корпорація докторів університету, з дотриманням певних формальностей. Спочатку були лише доктори цивільного права, потім – канонічного права, ще пізніше – доктори медицини, граматики, логіки та інших наук. У багатьох країнах, щоб здобути титул доктора, потрібно було спочатку стати магістром. Такими докторами були Веллінгтон, Бісмарк. З виникненням інституту докторів з'явилися і певні привілеї для володарів цього титулу. Наприклад, викладати в університетах і брати участь в присвоєнні докторського титулу іншим особам могли лише доктори.

З XII ст. титул доктора почали надавати і як почесну відзнаку відомим вченим, з додаванням певного означення. З XV ст. докторів зараховували до шляхетного (дворянського) стану; урядові посади мали право займати лише доктори. Німецькі закони 1500, 1530, 1540 і 1577 рр. про порядок використання мундирів вимагали, щоб доктори та їхні родичі одягались так, як шляхта, їх "м'якше" карали за борги, запрошення їх до суду мало відбуватися в поважній формі. У Франції доктори мали право бути професорами *titulare, agreges* (штатними викладачами ліцеїв), а в Німеччині та Росії – обіймати професорські посади. В XV ст. англійські університети в Оксфорді та Кембриджі стали надавати докторські ступені в галузі музики (наприклад, Гайдну), у XVIII ст. цим шляхом пішли і деякі німецькі університети. До XVIII ст. докторський ступінь надавали лише чоловікам. Першими жінками-докторами були Дорота Шлезер (1787 р., філософський факультет, Геттінген), Марія Кароліна Сібольд (1817 р., медичний факультет, Гіссен). Вперше узаконили право жінок на докторський ступінь Швейцарія у 1867 р., Швеція – у 1870 р., Данія – 1875 р., Італія – 1876 р., Бельгія – 1880 р., Норвегія – 1884 р., серед навчальних закладів Лондонський університет – 1878 р. Оксфордський – 1879р., Кембриджський університет – 1881 р. З 1866 по 1882 рр. у Франції здобули ступінь доктора 109 жінок. У Росії цим правом стали користуватися жінки із заснуванням Вищого лікарського жіночого інституту в 1897 р.

На докторський ступінь могли претендувати лише володарі інших титулів, які витримали певні іспити – *examen rigorosum*, підготували і публічно захистили дисертацію. Після визнання праці та диспуту задовільними, декан факультету одягав на голову кандидата червоний чотирикутний капелюх, як ознаку гідності. У німецьких університетах присвоювали також титул "*doctor in absentia*", тобто лише за представлену дисертацію.

На початку XIX ст. у Франції кандидат у доктори повинен був, передусім, бути ліценціатом. В Англії та Росії для цього потрібно було бути магістром. Виняток у Росії складав титул доктора медицини, який присвоювали після закінчення університету. В Німеччині кожен випускник університету міг клопотати про здобуття докторського ступеня, саме звідси і пішло звертання до людей з вищою освітою через титул "доктор".

В Польщі є два види докторів – доктор наук, що присвоюється на підставі наукового доробку та складання відповідного іспиту, і доктор хабілітований (*lat. - habilitovany*), що присвоюється на підставі захисту дисертації.

В Україні наукові ступені бакалавра, магістра, доктора, як і вчене звання професора з'явилися з появою братських шкіл, колегіумів (академій). Так, у Києво-Могилянській академії наставники старших класів поетики, риторики, філософи та богослови мали титул професора, всі інші викладачі називалися вчителями, а запрошені світські люди – магістрами.

У Росії наукові ступені було узаконено 20 січня 1819 року "Положенням о производстве в ученые степени", що проіснувало до 1884 року, коли його зміст перейшов остаточно до університетського статуту. Положення передбачало дещо іншу назву наукових ступенів дійсного студента, магістра та доктора (титул бакалавра присвоювали тільки випускникам учительського інституту при Московському університеті, ще бакалаврами називали викладачів духовних академій). Дійсним студентом вважався той, хто закінчив повний курс свого факультету та отримав атестат. Студент, що подав при цьому письмовий твір і склав кандидатський іспит без захисту дисертації, отримував ступінь кандидата.

В Росії у XIX ст. особа, яка бажала отримати ступінь доктора, повинна була володіти глибокими знаннями наук, з яких вона здобувала цей ступінь. Положенням передбачалось три категорії наук (відповідно до числа

тогочасних факультетів) – філософські, медичні та юридичні. Для кожної з них вводилися публічні іспити в присутності усіх членів факультету. Вищий ступінь присвоювали лише тому, хто мав попередній. Були визначені й можливі терміни здобуття наукового ступеня. Дійсний студент допускався до складання кандидатського іспиту лише через рік, кандидат до магістерського – через два, магістр до докторського іспиту через три роки.

Склавши усні та письмові іспити, здобувачі наукового ступеня магістра чи доктора повинні були підготувати дисертацію і після схвалення факультетом захистити її публічно. У 1820 р. було введено правило, що особи, які бажають зайняти посаду професора чи ад'юнкта, повинні були мати ступінь доктора чи магістра.

Положенням 1844 р. залишено лише три наукових ступеня: кандидат, магістр і доктор та скорочено термін їх здобуття. Магістром тепер можна було стати через один рік після закінчення університету, доктором – ще через рік.

В 1864 р. затверджено нове положення про складання іспиту для отримання наукового ступеня. Було відмінено іспит на ступінь доктора, залишився лише публічний захист дисертації з призначенням не менше двох офіційних опонентів.

Наукові ступені та звання в Російській імперії давали право на отримання відповідного класу на державній службі: 14-го класу для дійсних студентів, 10-го – для кандидатів, 9-го – для магістрів і 8-го – для докторів. Особи, що мали науковий ступінь, звільнялися від спеціальних іспитів, необхідних для отримання чину колежського асесора та штатського радника. Професорам і викладачам присвоювалися певні чини, вони носили форменні мундири.

В *Угорщині* перший науковий ступінь – доктор університету (присвоюється випускникам університету, що склали 2-3 спеціальні іспити та захистили дисертацію в комісії університету), другий – кандидат наук, третій – доктор наук (присуджується академією наук). Доктор університету може займати посаду асистента та ад'юнкта, кандидат наук – доцента та завідувача кафедри (затвердження на посаду професора та завідувача кафедри здійснюється постановою Ради Міністрів).

В *Німеччині* два наукових ступені – доктор відповідної галузі науки (ступінь еквівалентний кандидату наук в Україні) та доктор – габіль (в Україні – доктор наук). Наявність наукового ступеня доктора наук (чи великого досвіду роботи) дозволяє зайняти у вищому навчальному закладі посаду асистента, старшого асистента, ступінь доктор – габіль – посаду професора.

В *Польщі* затверджені наукові ступені доктора (еквівалентний кандидату наук в країні) та доцента з відповідної галузі науки чи наукової дисципліни та науково-педагогічної посади у вищих закладах освіти – асистент, старший асистент, ад'юнкт, доцент, професор (екстраординарний та ординарний). Наукових працівників на посаді професора затверджує Державна Рада (з того моменту вони вважаються тими, хто має звання професора).

Ступінь доктора в англійському університеті – це дозвіл на викладання в університеті. У наші дні докторський ступінь дає не тільки право працювати викладачем, але й, окрім суто викладацької кар'єри, надає набагато ширші можливості. При дослідженні нами було виявлено, що багато авторів докторських дисертацій не займаються викладацькою роботою в навчальних закладах.

За традицією, що склалась, докторські ступені в британських університетах носять найменування конкретних факультетів, наприклад, DD (доктор богослов'я), MD (доктор медицини), LL.D (доктор права), Dmus (доктор музики). Для британських університетів ступінь доктора філософії – порівняно нове поняття, запозичене з Америки на початку ХХ століття. Порівняно з так званими вищими ступенями доктора, тобто з ступенями, перерахованими вище та тими, що з'явилися пізніше, такими як DSc (доктор природничих наук), Dlit (доктор гуманітарних наук), DSocSc (доктор суспільних наук) тощо, цей ступінь означає не настільки високе досягнення, так як обмежений термін академічної роботи (біля трьох років). Але присудження ступеня доктора філософії також передбачає, що його володар має ґрунтовні знання за своєю галуззю, та може внести в її розвиток гідний внесок. У нас поняттю "доктор філософії" відповідає поняттю "кандидат наук".

Наступний науковий ступінь – *доктор філософії* та в деяких університетах – доктор наук (математичних, фізичних тощо). Право присудження ступеня доктора філософії мають всі університети.

У Краківському університеті обрані на посаду доктори, які пропрацювали на кафедрі не менше 20 років, отримували почесне звання "батьків університету".

Паралельно з удосконаленням порядку здобуття наукових ступенів відбувалися відповідні зміни надання вчених звань викладачам університетів з XVI ст. До того їх називали *doctores* або *magistri*.

При дослідженні теми, необхідно зупинитися на характеристиці *вчених звань* – це звання, що присвоюють особам, які мають вищу освіту, глибинні професійні та наукові досягнення у визначеній галузі науки, широкий науковий та культурний світогляд, позитивно проявили себе в науковій, виробничій та суспільній роботі. Розрізняють наступні вчені звання: професор, доцент, старший науковий співробітник.

Вчене звання професора, доцента та старшого наукового співробітника присвоюється, як правило, особам, що мають наукові ступені та виявляють достатню кваліфікацію в процесі виконання педагогічної та науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі чи науковій установі.

Неофіційно, а точніше нелегітимно, терміном "*професор*" широко користувалися в багатьох країнах в прямому його значенні (professor латинською означає "викладач", "учитель"), називаючи цим титулом викладачів гімназій,